

Hushållens ekonomi 40 år första delrapporten: hushållens inkomster och ersättningar

En tydlig trend under den senaste 40-årsperioden är att samhällets försäkringsskydd har gått från att vara ett inkomstrelaterat skydd till att mer ha karaktären av ett grundskydd. Lönerna har på senare tid utvecklats bra räknat efter inflation. Med ersättningsgränser som saknar koppling till löneutvecklingen leder det här till en urholkning av stöden. Några andra tydliga trender är att ersättningarna från socialförsäkringen har blivit mer flexibla och individualiserade. Institutet för Privatekonomi – May 11, 2011

Sedan början av 1970-talet har ersättningarna från trygghetssystemen blivit mer flexibla och/eller individualiserade. Exempelvis kan ersättningen vid vård av sjuka barn nu överlåtas till annan än förälder som vårdar barnet, sjuk- och föräldraersättningen kan tas ut i delar av dagar och den enskilde kan själv förvalta en del av sin pension.

Under 1970- och 1980-talen byggdes den offentliga välfärden ut. Många stöd inom arbetslöshets- och socialförsäkringen blev mer omfattande och dessutom tillkom flera nya typer av stöd. Under den djupa lågkonjunkturen i början av 1990-talet blev statsbudgeten mycket ansträngd. Fram till och med 1997 höjdes skatter och sänktes bidrag och ersättningar vid varje årsskifte.

- De höga ersättningsnivåerna i arbetslöshets- och socialförsäkringarna från tiden före 90-talskrisen har inte kommit tillbaka. Det har också införts karensdagar för den som blir sjuk eller arbetslös. Undantaget är föräldraförsäkringen som successivt har blivit mer generös, främst avseende antalet dagar med rätt till ersättning, säger Maria Ahrengart, ekonom på Institutet för Privatekonomi, Swedbank.

Ersättningsnivåerna har urholkats både genom att ersättningsgraden har sänkts och genom att ersättningarna i de offentliga försäkringarna inte har följt med löneutvecklingen. Sedan 1971 har reallönen stigit med 35 procent för arbetare och 52 procent för tjänstemän. För både sjuk- och föräldrapenningen finns ett högsta belopp för möjlig ersättning. Maxbeloppet är kopplat till prisbasbeloppet. Eftersom lönerna har ökat mer än priserna har det lett till att högsta möjliga ersättning har urholkats med åren. Fler och fler har därmed fått en allt lägre andel av sin lön i ersättning när de är sjuka eller föräldralediga. Se diagrambilaga.

- Om man jämför nivån på högsta sjukpenning 1974 med dagens nivå ser man tydligt hur inkomstbortfallsprincipen har försvagats. Högsta sjukpenning 1974 skulle motsvara 1 272 kronor idag om beloppet hade följt inkomstindex. Det är nästan dubbelt så högt som dagens belopp på 682 kronor, säger Maria Ahrengart.

Även i arbetslöshetsförsäkringen har inkomstbortfallsprincipen försvagats med åren, se diagrambilaga. För ersättning vid arbetslöshet finns ingen automatisk indexuppskrivning alls mellan åren. Till exempel har den högsta nivån på dagpenningen i princip varit 680 kronor ända sedan juli 2002, bortsett från de första 100 dagarna som ersattes med 730 kronor under perioden juli 2002 till 2006.

Andra stöd har också urholkats med tiden. Underhållsstödet till ensamstående föräldrar har till exempel bara höjts en enda gång sedan 1994. År 2006 höjdes underhållsstödet med 100 kronor till 1 273 kronor per barn och månad. Om underhållsstödet hade följt prisutvecklingen sedan 1994 skulle stödet idag ha varit 1 465 kronor, dvs. ca 190 kronor högre per barn och månad än vad det

faktiskt är.

År 1969 infördes möjligheten för barnfamiljer att få bostadsbidrag. Under neddragningarna på 90-talet minskade möjligheten att få bostadsbidrag, framförallt för dem som ägde ett småhus. Begränsningar infördes vad gäller hur mycket av räntekostnaden som fick räknas med, hur stor bostaden fick vara och hur hushållets inkomst beräknades. Det innebar att antalet hushåll med bostadsbidrag halverades efter ett par år. Numera är det framförallt ensamstående föräldrar (och ungdomar under 29 år) som får bostadsbidrag. Regelverkets inkomstgränser och bostadskostnader ligger kvar nominellt på samma belopp år från år. Därmed urholkas bidraget med automatik när inkomsten ökar. Högsta inkomstnivå för fullt bostadsbidrag höjdes 1996, men har sedan dess legat stilla.

- Barnbidraget går mot strömmen och räcker faktiskt till mer idag än för 40 år sedan. 1971 var barnbidraget 700 kronor per månad, uttryckt i 2011 års penningvärde. Dagens barnbidrag på 1 050 kronor innebär alltså en nivåhöjning på 50 procent. Och dessutom finns idag också flerbarnstillägg, avslutar Maria Ahrengart.

Även bostadstillägg för pensionärer ger mer i kronor i dag, men täcker inte alltid hela bostadskostnaden, vilket den kunde göra 1971.

Rapporten om hushållens inkomster och ersättningar är en första delrapport om hushållens ekonomi under 40 år. Rapportserien görs med anledning av skriften Fickekonomens 40-årsjubileum 2011. Efter en inledande bakgrund och kort överblick av hur Sveriges ekonomi har sett ut under 40-årsperioden, visas i den här delrapporten vad som har hänt med sysselsättning och löner. Därefter följer en beskrivning av hur hushållens ersättningar från trygghetssystemen har utvecklats. Avslutningsvis redovisas några av de större förändringar som har skett inom skattesystemet.

Bild: (C) by Benjamin Klack pixelio.de